

Román západných Slovanov

Slovanský ústav AV ČR usporiadal v Prahe v dňoch 20. a 21. 10. 2016 konferenciu *Román západných Slovanů: teoretické, historické a interpretační kontexty*. V historickej vile Lanna sa stretli vedci z Ukrajiny, Poľska, Česka a Slovenska, aby navzájom konfrontovali najnovšie výskumy v oblasti románovej tvorby českej, slovenskej a poľskej literatúry. V príspevkoch sa neobjavila problematika lužickosrbskej proveniencie, čo organizátor konferencie vysvetlil celkovou absenciou románovej tvorby v tejto geografickej oblasti a takisto nedostatočným výskumom lužickosrbskej literatúry.

Konferenciu otvorila riaditeľka Slovanského ústavu Helena Ulbrechtová. Účastníci prezentovali svoje príspevky v 5 sekciách. Prvá bola venovaná súčasnému českému a slovenskému románu. Jiří Trávníček (Ústav pre českú literatúru AV ČR, Praha) v súlade s názvom svojho príspevku *Sřredoevropský román* predniesol komparatívnu analýzu piatich románov (I. B. Singer, S. Márai, A. Tišma, S. Chwin, A. Bajaja). Pri všetkých podčiarkol úlohu dejín „ako pasce aj zásobárne látky“ a dôležitosť naratívu ako prostriedku oslavy dejín či kronikárskeho zachytenia zanikajúceho sveta. Tibor Žilka (Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra) nadviazal na svojho predrečníka prehľadom tzv. postkoloniálneho románu. V rovnomennom príspevku poukázal na prózy, ktoré vznikali po roku 1945, pričom éru existencie sovietskeho bloku prirovnáva ku koloniálnemu svetu. Vznikajúce romány rozdelil do piatich kategórií (umelecko-politický, dokumentárno-životopisný, esejisticko-životopisný, rodinný, román o GULAGU) a poukázal na spoločnú črtu odkrývania tabuizovaných tém, využívania prvkov postmodernity a prelínania vlastností literatúry faktu a beletrie. Zaujímavú úvahu o zmazávaní hraníc medzi geografickým vymedzením románovej tvorby podal Petr Hrtánek (Univerzita Ostrava) v príspevku *Československý, západoslovenský nebo sřredoevropský román? (K fikčnřmu prostoru románu Davida Záborského* Martin Juhás čili Československo). Autor prostredníctvom nespohľadlivého rozprávača vytvoril svet, v ktorom nie je nič isté, prirodzenú kontinuitu narušil retrospektívou, vynechávaním alebo predznamenávaním udalostí. Výsledkom je provokatívna naratívna hra na kroniku, v ktorej mýty pôsobia ako politické manipulácie a fikčný svet sa správa ako kvapalina. *Podoby postmodernistického románu v české a slovenské literatuře* Lubomřra Machalu (Univerzita Palackého, Olomouc) v panoramatickej komparácii českej a slovenskej literatúry predstavili postmodernú tvorbu autorov v chronológii od sedemdesiatych rokov 20. storočia do súčasnosti. L. Machala vnřma postmodernu ako najrozšřirenejšř koncept poslednej tretiny 20. storočia, pričom v slovenskej literatúre dosiahol vrchol v osemdesiatych rokoch a v Čechách bol neprehliadnuteľným fenoménom v deväťdesiatych rokoch, keď zohral v literatúre aj nezanedbateľnú iniciačnú rolu. Prvý blok ukončil príspevok Vladimřra Novotného (Univerzita Pardubice) *Postmodernř frenetizmus v západoslovenském románopisectví*. Poukázal v ňom na rozdielne spôsoby využřtia frenetizmu v 19. storočí a v súčasnej literatúre a súčasne vyjadril pre-

svedčenie, že zameranie na city čitateľa, „třeštění“ v literatúre bude mať stúpajúcu tendenciu.

Druhý blok otvoril príspevok Petra Posledného *Jerzy Pilch ve stopách Bohumila Hrabala? (Hermeneutika tzv. pábení)*. Poslední poukázal na spoločnú črtu outsiderstva u oboch autorov, ktoré sa však vytvára z rôznych dôvodov. U Hrabala je dôsledkom politických udalostí, u Pilcha vzniká z vlastnej vôle. Vytvoril aj ďalšie paralely v oblasti intertextových prepojení, vytvárania fikčného sveta a palimpsestového vrstvenia významu Kainovho znamenia v dielach oboch autorov. Nasledujúce dva príspevky sa týkali historického románu. Adelaida Mezeiová (Ústav slovenskej literatúry SAV, Bratislava) sa zamýšľala nad rolou historického románu G. Maršalla-Petrovského *Jánošík* v kontexte vývinu slovenskej literatúry (*Formovanie dobrodružno-historického románu v slovenskej literatúre*), keď je tento autor z prostredia slovenskej vojvodinskej komunity vnímaný so svojím dielom ako marginálny. Peter Káša (Univerzita P. J. Šafárika, Prešov) vytváral paralely v textoch P. Rankova *Stalo sa 1. septembra* a P. Jaroša *Tisícročná včela*. Poukázal na paradox prijatia Rankovovho románu laickou a vedeckou verejnosťou, zdôraznil potrebu rozlíšenia školskej/didaktickej a vedeckej interpretácie literatúry. Interpretáciu románov využil na dokázanie tézy, že naratívne štruktúry problematizujú dejiny, uzlové body, ktoré historici kanonizujú. Miron Pukan (Univerzita P. J. Šafárika, Prešov) v prehľadovom príspevku *Adaptačné prístupy inscenátorov k románovému prototextu* v súčasnom slovenskom divadle uviedol dôležité momenty pri divadelnej adaptácii prozaickej látky a zdôraznil dôležitosť dodržania základných toposov prózy cez inscenačné techniky.

Úvodný príspevok tretieho bloku sa tematicky zdanlivo vymykal ostatným. Petr Foret (Univerzita Palackého, Olomouc) predstavil *Československý komiksový román v jeho teoretických, historických a interpretačných kontextoch*. Poznamenal, že prívlastok československý je príznačný, pretože slovenskí autori píšu po česky a vydávajú svoje diela v Čechách a samostatný slovenský komiks neexistuje. V súlade s teóriou T. Žilku zaradil komiksový román do postmodernity, zdôraznil dôležitosť vizualizácie umenia ako neprehliadnuteľného trendu súčasného vnímania umenia a podčiarkol postupné stieranie rozdielu medzi vysokým umením a populárnou literatúrou na základe presunu komiksu z novinových stánkov do kníhkupectiev (vzťahom na publikačnú formu komiksu). Joanna Czaplínska (Univerzita Opole) sa pozastavila nad rolou odporcov v dejinách a ich umeleckým zobrazením v českej literatúre poslednej tretiny 20. storočia. V príspevku *Odbiorca ma znaczenie, czyli jak snuć opowieść o historii powojennej Czechosłowacji* porovnávala informačnú a psychologizačnú zložku v románe a zdôraznila význam využitia paródie, hyperboly a alúzie pri demaskovaní nespravodlivosti sveta. Bogusław Bakula sa zamýšľal nad prvkom autotematizácie a prostredníctvom definícií rozlíšil v súvislosti s témou príspevku (*Polska powieść autotematyczna w wieku XX: tradycja, przemiany, miejsce w systemie ga-tunków*) denník, quasidenník, biografiu a esejistický román. Rokovanie prvého dňa uzavrela svojím príspevkom *Reprezentacje powieści eksperymentalnej okresu wielkiej awangardy – motywy, konteksty, realizacje (na przykładach wybranych utworów Milady Součkovéj i Jana Brzękowskiego)* Kamila Woźniak (Univerzita Wrocław). U oboch autorov poukázala na prevahu hry s čitateľom, využitie metatextových prvkov, smerovanie k „totálnej“ literatúre a autonarácia.

Druhý deň konferencie otvorila Aleksandra Pająk (Univerzita Opole) inšpiratívnym príspevkom „... a počínal tušit, že s obrazy to tady nebude jednoduché.“ *Ekfrastyczność w powieści Cesta do pekel Václava Vokolka*. Predstavila paralely obrazov nemeckých, rakúskych a holandských maliarov s ekfrastickými detailami textu V. Vokolku. Poukázala na základný kompozičný prvok jeho diela – hru obrazu a slova. Ukrajinské kontexty v tvorbe českých autorov osobitne J. Hájička uviedla Iryna Zabiia (Národná univerzita T. Ševčenko, Kyjev) v referáte *Nový český realistický román na Ukrajině (Jiří Hájiček, Rybí krev)*. V teoretickej rovine sa zaoberala otvorenosťou románovej formy a vzťahom realizmu a postmodernizmu, problematizovala vzťah ukrajinskej literatúry k dejinám. Informatívny charakter mal výstup Doroty Żygadło-Czopnik (Univerzita Wrocław). Ako napovedal názov *Twórczość pisarek czeskich w Polsce po 1989 roku (przekłady i recepcja)*, podala prehľad prekladov českých spisovateľiek do poľštiny. Zdôraznila dôležitosť sprístupnenia českej literatúry, osobitne „ženskej“, pri prekonávaní stereotypov a predsudkov. Podobné zameranie mal príspevok Tomasa Derlatku (Slovanský ústav AV ČR, Praha) *Epicentra i hipocentra powieści Słowian Zachodnich (1945 – 1989). Plaszczyna tematyczna*. Vymedzil priestor literatúry západných Slovanov a stanovil hipocentra (všeobecné tematické východiská) a epicentra (špecifické využitie témy v národných literatúrach). Najčastejšími hipocentrami sú vojna, holokaust, sci-fi, socialistický realizmus, naopak epicentrami varšavské povstanie, SNP, heydrichiáda ai. Teoretické zameranie malo vystúpenie Richarda Změlíka (Univerzita Wrocław) *Spaciální komplexy fikčních narativů*. Pri predstavení pojmu spaciality poukázal na dôležitosť sémantických, semiotických, morfológických, kontextových, kognitívnych a literárno-kartografických kritérií, ktoré určujú vonkajší priestor diela. V poslednom bloku sa predstavili aj Daniel Kalinowski a Adela Kuik-Kalinowska (Pomorská akadémia, Słupsk), ktorí priblížili osobitosti kašubskej literatúry na dielach Jana Drzeżdżona, Stanisława Jankeho, Arthura Jabłońskiego a Alojza Budzisa.

Bohatá diskusia, ktorá rámcovovala každý blok konferencie prispela k vyjasneniu si východísk chápania historického a historizujúceho románu, postmodernistického a realistického prístupu v tvorbe, definovala z pohľadu referujúcich postkoloniálny a stredoeurópsky román. Zborník, ktorý usporiadatelia konferencie pripravujú, bude určite hodnotným príspevkom k výskumu literatúry západných Slovanov.

Adelaida Mezeiová